01

TERRACOTTAMUSEU
CONSORCIDELESGAVARRES
ARXIUCOMARCALDELBAIXEMPORDÀ

DABA 2007

ÍNDEX

Presentació 2

L'any 2006 al Terracotta Museu 3
El projecte d'ampliació i rehabilitació de l'edifici del Museu 3
Tasques internes 4
Subvencions per a activitats i equipament 5
Tasques Externes 6

Una font per a la recerca del patrimoni cultural de les Gavarres: l'inventari «Gavarres: memòria i futur» 7

El projecte de la nova seu de l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà 9
Arxiu Comarcal del Baix Empordà. Resum de l'any 2006 9
L'Arxiu enganxa... 10
Els documents de l'Arxiu 11

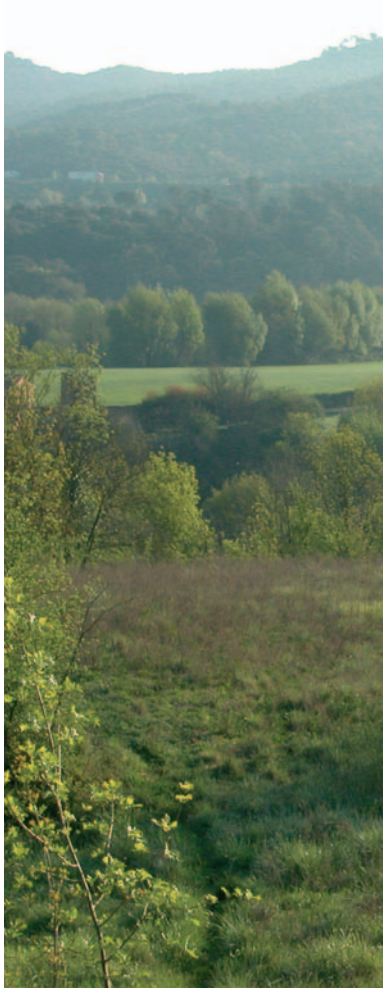

PRESENTACIÓ

La revista que teniu a les mans surt per cobrir la mancança d'un mitjà d'expressió i de difusió de les activitats de dues entitats culturals amb seu a la Bisbal: el Museu Terracotta i l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà. Una tercera entitat, el Consorci de les Gavarres, ja té una publicació pròpia que compleix aquestes tasques, però col·labora aquí pels seus forts lligams amb la capital del Baix Empordà i per la voluntat conjunta que en aquestes pàgines hi estiguin representats els organismes que tenen la seva raó de ser en la conservació del patrimoni bisbalenc i de la seva rodalia.

Al llarg de la seva història, la Bisbal d'Empordà ha tingut moltes publicacions destacades fruit de les inquietuds culturals i polítiques de la població. Llegir-les i estudiar-les és un bon exercici d'investigació d'un passat esplendorós del qual formaren part bisbalencs reconeguts a la ciutat, alguns d'ells amb distingida projecció i influència en els àmbits culturals i polítics gironins. Només cal recordar els impulsors i escriptors d'*El Faro Bisbalense* a la segona meitat del segle XIX i els entusiastes col·laboradors de L'*Avenç de l'Empordà* a l'època de la Solidaritat Catalana.

Més recentment, ja en l'últim terç del segle XX, l'arribada de la democràcia féu possible la concreció de nombrosos projectes que requerien la participació ciutadana. No mancaren les publicacions, bàsicament, els butlletins editats per l'Ajuntament que pretenien informar de les actuacions del consistori i feien especial menció a canvis urbanístics i a la política cultural. També les associacions ciutadanes tingueren, i moltes encara tenen, un mitjà de comunicació escrit adreçat als ciutadans. En aquest breu repàs, cal esmentar *El Drac* que, encara que amb certes dificultats, continua el camí que inicià l'any 1988.

Malauradament la manca de continuïtat ha estat la característica comuna a totes les publicacions que han sortit a la llum des de la dècada dels vuitanta del segle passat. El propòsit de *Daba* és trencar amb aquesta dinàmica i publicar, d'ara en endavant, un número anual cada principi d'any per donar a conèixer aspectes significatius dels materials que conservem i de les activitats que desenvolupem. És també una manera de fer una valoració dels objectius aconseguits i d'agrair la col·laboració d'aquelles persones que amb les seves donacions han fet augmentar els nostres fons. Finalment, vol ser un mitjà obert a la col·laboració de ciutadans que hagin fet alguna investigació o estudi i puguin aportar notícies sobre temes relacionats amb el nostre àmbit d'actuació.

Daba vol dir «tall de prospecció que es feia en un nou jaciment de terra per tal d'esbrinar la profunditat del dipòsit i la seva qualitat». D'ara en endavant serà el títol d'aquesta publicació que vol aprofundir en el ric dipòsit cultural del nostre passat, és a dir, en els testimonis materials i escrits que els nostres avantpassats, amb les seves activitats diàries i la seva manera de viure, han deixat a les generacions actuals i que tenim l'obligació de conservar per als homes i dones del futur. ■

EL PROJECTE D'AMPLIACIÓ I REHABILITACIÓ DE L'EDIFICI DEL MUSEU

L'any 2006 destaca, per damunt de tot, pel fet que el projecte d'ampliació i rehabilitació de l'edifici del museu és a l'abast, atès que es concreten les subvencions que en permeten el finançament i, per tant, n'asseguren la viabilitat econòmica: cofinançament Feder (316.000 en total), conveni amb la Diputació de Girona (240.000 en 4 anualitats) i subvenció de 40.000 (Caixa Laietana) per a la rehabilitació de les xemeneies en el marc del conveni Generalitat – Caixes d'Estalvi Catalanes.

En l'actualitat, Terracotta Museu disposa, gràcies al desenvolupament de la seva política d'adquisicions, d'unes potencialitats que anys enrere no tenia. Els fons han crescut i han esdevingut importants. Aquest creixement de les col·leccions posa en crisi els espais actuals, tant d'exposició com de magatzems, i obliga a un nou redimensionament del museu actual, impensable vuit anys enrere.

Poder completar la rehabilitació de l'antiga fàbrica Terracotta, xemeneies incloses, suposarà assolir la recuperació d'unes edificacions de gran valor arquitectònic, les quals són alhora un testimoniatge del naixement i desenvolupament de la indústria ceràmica, les empremtes de la qual en forma d'esveltes siluetes de xemeneies, són omnipresents en el paisatge urbà de la nostra ciutat.

L'ampliació del Terracotta Museu permetrà, a partir de la conformació d'un nou front de façana, la monumentalització del continent del museu que esdevindrà molt més coherent amb el contingut que l'actual i incrementarà la seva capacitat de promoció i atracció. També serà una oportunitat per renovar la presentació, el discurs i, globalment, la millora dels serveis, i una major adequació al sistema de museus de la ciència i de la tècnica, sistema que té totes les seus en edificis industrials. Així mateix el museu assolirà l'ús exclusiu de l'immoble, fins avui compartit amb l'àrea d'obres i serveis de l'Ajuntament. ■

Imatge aèria de Terracotta Museu.
Autor: J. Guitart

L'ANY 2006 AL TERRACOTTA MUSEU

Les activitats del Terracotta Museu durant l'any 2006 s'han dirigit fonamentalment a tasques internes pròpies de la institució (custòdia, conservació, documentació i estudi del patrimoni material i cultural vinculat a la ceràmica); un treball callat, sovint poc agraït i invisible per a la ciutadania, però absolutament necessari per al desenvolupament futur de la institució. Treballs interns obligats (com es veurà més endavant) pel proper inici d'una important intervenció arquitectònica al museu. ■

BREU DESCRIPCIÓ DE L'ACTUACIÓ

La rehabilitació del Terracotta Museu pretén adaptar el continent i el contingut del museu a l'anomenada «nova museologia». És a dir, sense deixar d'aprofitar totes les oportunitats possibles, s'haurà de treballar per superar els elements definidors del museu clàssic (un museu en un edifici, gestor de col·leccions i emissor d'un coneixement adreçat a un públic o uns públics) per esdevenir, cada vegada més, un museu estès sobre el territori, gestor de patrimoni des d'una perspectiva integral (el cultural i el natural concebuts com una unitat) i que, en comptes del/s públic/s com a destinataris, persegueixi el desenvolupament i la implicació de la comunitat.

Les directrius que han presidit la redacció d'aquesta proposta d'actuació arquitectònica han sigut, entre d'altres, el caràcter respectuós amb les edificacions patrimonials afectades, mantenint tots els elements originals que hi resten; la funcionalitat, tant des d'una perspectiva de circulació d'usuaris com de les activitats pròpies del museu; la capacitat d'usar alhora els diversos espais, de manera que el nou museu no tingui limitacions estructurals que l'impedeixin esdevenir un important focus d'irradiació d'activitat i, és clar, els costos d'execució del projecte arquitectònic. Val a dir que amb aquesta actuació, Terracotta Museu reunirà totes les condicions per refermar-se com el museu de ceràmica més important de Catalunya a l'empara dels actuals 7.636 m² de superfície de sòl (que es veuran ampliats fins als 9.710 m² després de les actuacions proposades) i 4.851 m² de sostre.

En funció de les preexistències, les diferents intervencions previstes seran:

La rehabilitació de naus i forns, actualment en desús, que consisteix en la seva consolidació estructural (sanejament i revisió de l'estructura portant i substitució d'elements malmesos), reconstrucció de la coberta, restauració de façanes i integració d'aquesta àrea en la zona d'exposició perma-

nent del museu. Simultàniament a aquesta rehabilitació, s'instal·laria una estació fotovoltaica als teulats per tal d'aprofitar l'energia solar i autoabastir-se de l'energia suficient per a les necessitats del museu. La superfície total a intervenir és de 2.272,40 m².

Construcció d'una nova façana d'accés general al recinte, la qual cosa ha suposat ja l'adquisició prèvia de l'immoble que ho ha de permetre.

Reconversió del porxo existent en la nova àrea d'acolliment del museu. Construcció de coberta, façanes i paviment. La seva superfície és de 323,30m².

Intervenció no estructural en la totalitat del museu amb la finalitat de reorganitzar el conjunt, millorar i ampliar les instal·lacions, adequant-les a les variacions originades per l'ampliació. ■

TASQUES INTERNES

FONS DEL MUSEU

Inventari de les col·leccions

La previsió de les futures obres ha aconsellat iniciar l'actualització de l'inventari i la documentació dels objectes que formen part de la col·lecció del museu i la reordenació dels magatzems actuals. L'objectiu final és poder alliberar el màxim d'espai no utilitzat en l'exposició permanent per tal de facilitar els treballs de rehabilitació de l'edifici. Així, s'han compactat els dos magatzems de què disposa actualment el museu: el magatzem de motlles i el magatzem que custodia la col·lecció de terrissa de la Generalitat, un conjunt de més 3.000 atuells de terrissa d'arreu de l'Estat espanyol, aplegades pel col·leccionista Joan Martí i Salavedra. Aquesta col·lecció fou comprada per la Generalitat i posteriorment (maig del 1987) cedida a Terracotta Museu, on es custodia des de llavors.

El millor aprofitament de l'espai d'aquests magatzems ha permès continuar l'inventari de la col·lecció de models i motlles de guix de Can Coromina. El seu inventari suposarà poder completar d'una manera exhaustiva tot el llegat de ceràmica aplicada a l'arquitectura creada pel binomi de dos genis artístics: Joan Baptista Coromina i Rafael Masó, d'una gran importància documental per poder conèixer el desenvolupament arquitectònic, artístic i cultural del Noucentisme dins l'àmbit gironí i, per extensió, del de Catalunya. Durant l'any 2006 s'han inventariat 267 motlles i models de guix d'aquesta col·lecció.

A més, per facilitar tots aquests treballs s'han comprat prestatgeries paletitzables, així com també aparells de control i correcció de les condicions ambientals per als diferents magatzems, i s'ha habilitat un nou magatzem.

Val a dir que enguany, Terracotta Museu treballa en la conversió de les dades documentals del seu fons al sistema DAC (Documentació Assistida de les Col·leccions), per tal de poder traspassar-les al programari MuseumPlus. Hi ha prevista la compra del programari MuseuPlus en versió catalana, per a la documentació i gestió del seu fons, així com també la compra del maquinari informàtic necessari per a la implantació d'aquest programa.

Durant l'any 2006 s'ha iniciat també la restauració dels paviments fins recuperats a la casa núm. 11 de la plaça Nova de la nostra ciutat. La conservació i restauració d'aquests conjunts consisteix en la neteja i extracció dels antics morters i pastes alienes de cadascuna de les peces que els conformen, i la consolidació del conjunt. Posteriorment, i en els casos en què calgui, es durà a terme la reconstrucció volumètrica de les peces trencades.

Paviments fins Plaça Nova, 11.
Donació J. Comas. Autor: E. Punset

1

2

1- Primera galetera instal·lada a la Bisbal. Can Coromina.
2- Plat de niu foradat. Penjat cap per avall servia per evitar l'accés de les rates als embotits o altres aliments que s'hi penjaven. Donació J. Comas

Paral·lelament als treballs de restauració dels paviments, s'ha continuat amb la restauració de mobles de l'antiga fàbrica de Terracotta. Aquests treballs es realitzaren amb la col·laboració dels alumnes de l'especialitat de Pintura i Restauració de l'Escola Taller Les Gavarres, una iniciativa promoguda pel Consell Comarcal del Baix Empordà. Cal dir que aquesta especialitat de l'Escola Taller té la seu precisament a Terracotta, i ocupen un espai cedit a aquest efecte. El projecte de restauració del mobiliari de Terracotta es farà amb la previsió de poder fer visitables els antics despatxos de la fàbrica i reactivar-ne la funció.

Adquisicions

Enguany el museu ha continuat de manera activa la política d'intentar millorar la seva col·lecció d'objectes. Terracotta Museu considera com un dels seus objectius més importants la preservació del patrimoni industrial centrat en l'àmbit monogràfic de la ceràmica, tenint en compte tant els aspectes tècnics com els socials i els culturals. Fruit d'aquesta voluntat, els darrers anys s'han caracteritzat per la incorporació dins l'exposició permanent de tot un seguit d'utillatge i maquinària específics, els quals permeten exemplificar el procés d'industrialització de la ceràmica, des de la producció tradicional estrictament manual fins a l'actual procés mecanitzat.

Les peces que tot seguit us presentem corresponen a les donacions efectuades enguany al museu. Són objectes de gran interès perquè ajuden a omplir buits en les col·leccions. És de justícia, a més, reconèixer i agrair la donació d'aquests materials:

Marc Romeu i Montserrat Marlet: col·lecció de 34 peces de ceràmica decorativa diferents realitzades pel ceramista Josep Vilà Clara.
Terreal: col·lecció de peces especials de bòbila.
Gemma Pascual: catúfols.
Antoni Coromina: fotografia de Joan B. Coromina.
Pere M. Noguera: calendari de Can Riera.
Jaume Marcó: cabota d'una maceta de ferro.
Frek v. Raay: expositors de rajoles, paraigüer de terrissa negra i rètol de vidre de les antigues oficines de Terracotta.
Albert Tulsà: arrimador de cornucòpia, fris de corda de color blau.
Jordi Comas: col·lecció de paviments fins, diferents peces de terrissa (gerra, plats de niu, bols, plat de niu de volta, escalfeta, tub, columna de test, burro de fusta, rajoles de diversa tipologia).
Jordi Frigola: diferents peces de terrissa (cassola, plats i plata decorats a trepa, peces de volta, guardiola).
Can Coromina: frisos per emmarcar antigues plaques de carrer, rajoles de tipologia especial
Pere M. Noguera: col·lecció de ceràmica de la Bisbal (terrissa, ceràmica de revestiment, conducció d'aigües, eines...)

Recol·lecció del museu: col·lecció de rajoles bordes de rajoleria, motlle de fusta rajoleria, cassola i plat de niu, escopidors de diverses mides i tipologia, rajoles ídem...

Compres del museu: màquines (galetera, premsa i molí de vernís) i material gràfic divers de Can Coromina. ■

SUBVENCIONS PER A ACTIVITATS I EQUIPAMENT

Durant l'any 2006 es varen demanar ajuts per diferents conceptes dins la gestió corrent del museu. La quantitat total atorgada per les diferents institucions puja a 60.802 , desglossats de la manera següent:

Sol·licitud a la Diputació de Girona d'una subvenció per a equipaments del museu. Concessió de 11.402 .

Sol·licitud al Departament de Cultura, Servei de Museus d'una subvenció per a l'adquisició del programari MuseumPlus per a la gestió i el registre del fons, i del maquinari informàtic necessari per a la seva implantació. Concessió de 5.400 .

Sol·licitud al Departament de Cultura, Servei de Museus d'una subvenció destinada a la migració de dades al sistema DAC per poder-les transferir al nou programari MuseumPlus. Concessió de 6.000 .

Sol·licitud al Departament de Cultura d'una subvenció exclosa de concurrència pública per a les activitats i funcionament del museu durant aquest any 2006. Concessió de 30.000 .

Sol·licitud a la Fundació Caixa de Catalunya, dins la seva convocatòria d'ajuts 2006 per a la realització d'activitats culturals, d'un ajut per a la realització d'un taller didàctic dedicat a Rafael Masó i l'aplicació de la ceràmica en l'arquitectura. Concessió de 8.000 . ■

1

2

1- Detall activitat pedagògica de rakú. Peces a punt de desenfornar.
2- Detall activitat pedagògica de rakú. Aplicació del vernís.

EXPOSICIONS I ALTRES ACTIVITATS EXTERNES

Malgrat el replegament interior abans expressat, som conscients que el museu també ha d'assolir un paper cada vegada més significatiu com a centre dinamitzador de cultura i de servei als ciutadans. Les activitats externes realitzades durant l'any 2006 són les següents:

– Dia Internacional dels Museus (18 de maig de 2006): jornada de portes obertes.

– Estand del museu a la Trobada de Barques de Vela Llatina de Calella de Palafrugell (hi havia també estands del Museu del Suro i del Museu de la Pesca).

– Jornades europees del patrimoni (29 i 30 de setembre i 1 d'octubre): en col·laboració amb l'Àrea de Turisme visites guiades al patrimoni arquitectònic monumental bisbalenc. ■

TASQUES EXTERNES

Públic al museu

Enguany el museu ha restat tancat al públic, a causa de l'inici de les obres d'ampliació i rehabilitació que malauradament s'estan retardant més del previst. Malgrat aquest inconvenient, les activitats pedagògiques del museu han continuat realitzant-se durant el primer semestre de l'any; és per això que les dades de visitants que tot seguit presentem corresponen exclusivament als grups d'escolars i d'altres grups concertats que ens han visitat durant aquest primer semestre. El nombre d'estudiants que han fet l'activitat pedagògica del museu ha estat de 1.028 nens i nenes, els quals han participat en 22 sessions diferents.

Cal dir que el projecte que s'està redactant té en compte una assistència de públic prou significativa per plantejar-se la necessitat de definir estratègies d'actuació i de millora de la promoció del museu a curt i mitjà termini. Una primera acció seria la d'ampliar l'obertura del museu durant un període de temps més ampli, amb un horari adequat a les seves potencialitats, similar al que ja tenen d'altres museus de la zona. Una millor adequació de l'espai destinat a taller pedagògic hauria de permetre també millorar el nombre de l'activitat amb les escoles.

Col·laboracions: publicacions i informes

Un altre aspecte a tenir en compte de l'any 2006 són les col·laboracions en diferents mitjans escrits, ja sigui amb articles originals de recerca, articles de revisió o comunicacions curtes sobre la ceràmica de la Bisbal, o sobre temes bisbalencs.

Revista *El Drac*: espai propi del museu. Article sobre les exposicions temporals del 2005 (en premsa: núm. 51).

Glossari de termes de la indústria ceràmica, dins el llibre sobre l'epistolari entre Joan Baptista Coromina i Rafael Masó, d'Annie Unland. Editat per la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, de la Universitat d'Alacant.

La Proa: Especial festa major de la Bisbal. Article sobre patrimoni arquitectònic monumental de la Bisbal.

Redacció dels continguts de la fitxa del Terracotta Museu per a la *Guia de museus del Baix Empordà 2006*, editada pel Consell Comarcal del Baix Empordà i la Diputació de Girona.

Redacció d'un guió resum on s'explica l'evolució de la ceràmica de la Bisbal durant el segle XX per tal de documentar el DVD commemoratiu dels 100 anys de la ciutat.

Text de sala: «Els paviments fins de la Casa Turull de Sabadell». (MAS- Casa Turull).

Informe sobre l'atribució a la Bisbal de 6 atuells de pisa (4 plates i 2 plats fondos) conservats al Museu de la Vila Joiosa.

Informe sobre l'habitatge ubicat a la plaça Francesc Macià, núm. 1, conegut popularment com a casa Pla, previ als treballs de rehabilitació.

Documentació dels enrajolats fins d'un pis del c. Nou, núm. 30.

Informe sobre les xemeneies de Terracotta per tal de documentar i actualitzar el projecte bàsic i executiu de consolidació d'aquestes xemeneies.

Informe sobre la conveniència de comprar les màquines i plànols originals de Can Coromina (fons Coromina-Masó), i proposta de valoració econòmica. ■

Xavier Rocas

UNA FONT PER A LA RECERCA DEL PATRIMONI CULTURAL DE LES GAVARRES, L'INVENTARI «GAVARRES: MEMÒRIA I FUTUR»

El programa de recerca «Gavarres: memòria i futur», realitzat entre els anys 1994 i 1997 pels Amics del Patrimoni, forma part de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), responsabilitat del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (a partir d'ara CPCPTC) del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Els seus resultats van representar un gran avenç en el coneixement del patrimoni cultural de les Gavarres i avui continua essent la principal font d'informació sistematitzada amb què comptem.

El cos principal de l'inventari el forma una base de dades amb 1.500 fitxes catalogràfiques d'elements patrimonials, un arxiu fotogràfic, un índex dels principals topònims i un índex dels elements patrimonials secundaris. Cadascun dels elements inventariats va ser localitzat en un mapa escala 1:5000 i posteriorment digitalitzat. Paral·lelament, per complementar la informació, es van fer entrevistes en profunditat a antics habitants de les Gavarres o a persones que hi havien treballat en algun dels oficis més representatius, que avui, a excepció de la lleva del suro, es poden considerar perduts.

En el terme de la Bisbal es van localitzar 115 elements, que representen una mostra molt diversa i representativa del patrimoni cultural de les Gavarres. Entre les tipologies que hi trobem destaquen els elements vinculats a l'aigua (rescloses, ponts, pous de glaç, fonts, mines d'aigua, etc.), així com traçats d'antics camins, que comunicaven la Bisbal amb els antics pobles de les Gavarres.

L'any 2002 el Consorci de les Gavarres va signar un conveni amb el CPCPTC (titular de l'inventari i dels drets d'explotació), per tal de disposar d'una còpia del programa «Gavarres: memòria i futur.» ■

Assumpta Fabré / Oriol Granyer
Consorci de les Gavarres

Un dels dos ponts que hi ha al camí vell de la Ganga. En aquest punt es barregen les aigües de la riera del Bosc Major i de la riera de la Ganga.

Pedra de terme que separa l'antic terme de Fitor del de la Bisbal. El valor patrimonial d'aquesta i d'altres fites, així com la importància de la seva protecció ha estat assenyalada per Josep Matas a «Les pedres de terme», *Gavarres. La Revista de les Gavarres i l'Ardenya*. Núm. 3.

Peça ceràmica d'un safareig construït al llit d'una riera a la zona de Santa Llúcia de l'Arboç.

El terme municipal de la Bisbal té una extensió de 2.060 ha., de les quals 1.001,83 ha. estan incloses a l'Espai d'Interès Natural les Gavarres i a la Xarxa Natura 2000. Fa pocs mesos ha estat aprovada la delimitació definitiva de l'espai protegit, que en el cas de la Bisbal, s'ha ampliat amb la incorporació de nous espais a la zona que va de l'Entrebanc a ca l'Ametller.

Sobre la base de l'inventari «Gavarres: memòria i futur» i de la memòria elaborada per la Fundació Amics del Patrimoni, el Consorci de les Gavarres ha sol·licitat reiteradament al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la declaració de les Gavarres com a Zona d'Interès Etnològic, figura de protecció que preveu la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català.

El Consorci de les Gavarres ha iniciat la preparació d'unes jornades sobre patrimoni cultural de les Gavarres, que tindran lloc la propera tardor a Calonge. Aprofitem l'avinentesa per convidar-vos a participar-hi.

Exemple d'elements patrimonials vinculats a l'aigua al vessant gavarrenc de la Bisbal.
Font: Inventari Gavarres Memòria i Futur.

- Resclosa
- Pou de glaç
- Molí fariner
- Pont
- Font

1 Pou de glaç del Comú de la Bisbal
2 Resclosa del molí d'en Massaller (2)
3 Pont sobre el rec que ve de la Marqueta
4 Resclosa del molí d'en Massaller (1)
5 Pous de glaç de la font d'en Salomó
6 Resclosa de la riera de la Marqueta
7 Sínia del mas Prats
8 Molí del mas Sacot
9 Resclosa del molí del mas Sacot
10 Font d'en Salomó
11 Molí de cal Gallaret
12 Resclosa de la riera dels Trèmols
13 Font de Santa Llúcia
14 i 15 Ponts del camí vell de la Ganga
16 Font del Morter
17 Pont dels Quatre Ulls
18 Font de l'Arbre

La Font d'en Salomó, juntament amb els dos pous de glaç, formen un dels conjunts arquitectònics de més interès del terme de la Bisbal i de les Gavarres.

EL PROJECTE DE LA NOVA SEU DE L'ARXIU COMARCAL DEL BAIX EMPORDÀ

Quan l'any 1984 s'inaugurà l'actual seu de l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà, la ciutat de la Bisbal guanyà un nou equipament d'abast comarcal i, alhora, recuperà i adequà per a finalitats culturals una part de l'emblemàtic castell medieval. Ben aviat, però, quedà petit tant pel que fa als dipòsits com per a l'àrea de treball. A més, presenta tot un seguit d'inconvenients, la major part dels quals eren i són conseqüència de la mateixa estructura de l'edifici: inexistència d'una sala de recepció de documents i inadequada climatització de les sales de consulta i treball, manca d'espai per a materials que requereixen unes condicions de conservació especials i l'existència de barreres arquitectòniques que dificulten l'accés a la sala de consulta.

El passat mes de maig, l'Ajuntament de la Bisbal donava una bona notícia: la propera construcció del nou arxiu comarcal amb el qual es guanya espai, es milloren les prestacions, es facilita el treball del personal i desapareixen les barreres arquitectòniques.

El projecte és de l'arquitecte Jordi Casadevall i preveu un edifici amb planta baixa i dues plantes més, aquestes últimes cobertes exteriorment per peces ceràmiques que són un homenatge a la tradicional i coneguda indústria bisbalenca. Les plantes superiors estan destinades a guardar els documents i cadascuna té una superfície construïda d'uns 575 metres quadrats. S'ha previst una sala per a la conservació de materials que requereixen unes condicions climàtiques especials. L'adequada climatització de tots els dipòsits s'aconseguirà reforçant l'aïllament de l'exterior per tal de garantir una temperatura constant sense grans alteracions tèrmiques.

La planta baixa té una superfície construïda de 600 metres quadrats. La part destinada als usuaris consta de vestíbul, sala de consulta i serveis, i d'una sala polivalent destinada a fer-hi actes culturals i de difusió dels fons. La part d'ús intern és àmplia i té en compte els aspectes bàsics i fonamentals del treball diari amb un moll de recepció de documents situat a la part posterior de l'edifici.

Sense estendre'ns més cal destacar que es tracta d'un equipament modern i amb una gran capacitat per conservar la documentació comarcal, en definitiva, és un equipament que mira al futur. ■

M. Teresa Solé Gabarra

Aspecte del nou edifici de l'arxiu. Projecte de l'arquitecte Jordi Casadevall.

Exposició *Imatges al castell*. Autor: Irene Borrego

ARXIU COMARCAL DEL BAIX EMPORDÀ: RESUM DE L'ANY 2006

Activitats

Col·laboració amb els Serveis Educatius del Baix Empordà i l'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà en el programa de commemoració del centenari destinat a les escoles bisbalenques: visites escolars (abril-juny) i exposició (setembre).

Programació de la segona part del curs de paleografia pràctica: 21 i 28 d'octubre i 4 i 11 de novembre.

Exposició «Imatges al castell»: 24 de novembre - 31 de desembre.

Presentació de la *Guia de fons amb imatges i col·leccions fotogràfiques de l'Arxiu*: 24 de novembre.

Ingressos de nous fons i col·leccions

Fons Joaquim Lloveras i Puig
Fons de la societat Borràs i Marquès de la Bisbal d'Empordà
Fons de can Sirvent de la Bisbal d'Empordà
Fons de can Plaja de la Bisbal d'Empordà
Col·lecció d'imatges Xavier Pla
Col·lecció d'imatges Jordi Casadevall
Col·lecció d'imatges Enric Riera

Incorporació a fons i col·leccions existents

Els documents de les administracions han augmentat amb una tramesa de l'Oficina Liquidadora de Palamós i dues de l'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà. Per donacions de particulars, als quals agraïm les seves aportacions, s'han incrementat les col·leccions de l'Arxiu i la biblioteca i hemeroteca auxiliars. També volem donar les gràcies a tots aquells que ens han deixat reproduir les seves imatges i els seus documents. ■

El tren petit passant pel pont Nou.
Autor desconegut. Fons Josep Maruny (ACBE).

L'ARXIU ENGANXA...

Em conviden a parlar del que vaig fent a l'Arxiu de la Bisbal. Segurament és una història força típica: conservava a casa els papers del pare: en Pepe del Foment... i no sabia gaire què fer-ne, ni com enfrontar-m'hi. Uns quants anys després de tenir-los dormint a les golfes, els vaig mirar per sobre i altra vegada em vaig demanar què se'n podia fer. Eren cartes de la guerra, s'estaven fent malbé... Aleshores se'm va acudir que potser a l'Arxiu els podrien conservar millor i serien més útils que a les golfes...

Vaig fer santament i us ho recomano de cor. Efectivament, els van endreçar, ordenar, llistar i guardar bé. Tant, que em van venir ganes de fullejar-los, veure què hi havia en realitat. No em feia gaire gràcia: el meu pare havia estat perseguit pel Comitè, va travessar la frontera i es va passar als nacionals! Em feia una mica de basarda saber-ne gaires més coses... però jo ja era grandet i, a poc a poc, em va anar interessant aquella peripècia del pare. I vaig començar-los a llegir, prendre notes... és més fàcil de fer això a l'Arxiu que no pas a casa, paraula!

També havia estat cap de Falange, l'any 40... de manera que em vaig preguntar què en van treure tota aquella colla de bisbalencs que s'havien passat als nacionals... les actes dels plens municipals donaven força informació de l'ambient de l'època...

Després em vaig preguntar com era que un fill de pagès bisbalenc havia arribat a ser feixista, sembla estrany, no?... i vaig mirar coses de L'Escut Emporità, del Foment, les revistes de l'època... Efectivament tot anava prenent sentit: les dretes locals, el paper de l'església, el Foment, la Federació de Joves Cristians (FJOC), després la Lliga Catalana d'en Cambó i d'en Pla... un camí que s'anava fent clar i comprensible en aquell ambient.

I, després, les preguntes que tots ens fem en algun moment: d'on venia la família? I altra vegada es va obrir una via de recerca, estimulada també per un altre Maruny inquiet i ja veterà dels arxius, en Jaume.

I, casualment, trobo un llibre fascinant: la biografia de Proudhon Carbó, un llibertari, l'evidència que a la Bisbal hi havia de tot, un contrapès del meu pare... i m'hi vaig anar interessant. I d'aquí l'Escola Moderna que va funcionar a la Bisbal...

I descobrir que hi havia un antecedent: una Escola Laica del 1886, que va fer molt enrenou al poble, ple d'anècdotes que apareixien a les revistes de l'època...

I ja hi som. Ja hi estic enganxat! És una feina que té molt de policíaca... i quan fas una descoberta, és molt excitant! I una cosa porta a l'altra.

És clar, has de tenir una mica de temps –jo aviat em jubilaré i la feina ja va passant a segon terme–, ganes de llegir, potser el gust d'escriure... i per sobre de tot, curiositat. I, naturalment, es poden fer altres coses a la vida, a més de remenar papers: no són incompatibles. Proveu-ho, us ho recomano. És clar que, si llegiu això, segurament ja en sou d'addictes... però qui sap? ■

Lluís Maruny i Curto

Enterrament de les víctimes del Comitè després de la guerra civil.
Autor desconegut.
Fons Josep Maruny (ACBE).

ELS DOCUMENTS DE L'ARXIU

Carta de Fadrique de Portugal, virrei de Catalunya als Jurats de la vila de la Bisbal

TRANSCRIPCIÓ

Lo Bisbe de Çiguença
Loctinent general reial

Amats de la Real Magestat, a nos es stat referit que essent recullit en la fortaleza / e castell de aqueixa vila lo noble y amat capità de Sa Magestat, Don Beltran de Robles, / a causa que los alemanys se eren avolotats contra ell, / per vosaltres / o per part vostra fou dit al alcayt de dita fortaleza que no tenguessen aquell dins dit castell, / lo que clarament mostraria ésser comès crim de leza Magestat en dir tals paraules / y en tant perill de la persona del dit Don Beltran de Robles capità, / per ser cosa que tant importa al servey de Sa Magestat / y si no fóra la intercessió y pregàries del dit Don Beltran de Robles / no foreu restats sens condigna punitió de semblants inconvenients. / De tal manera que fóra stat eximpli per altres, per ço donant vos ara aquest avís vos encarregam y manam que mireu molt altra vegada en semblants coses perquè no se hos hage de carregar tot plegat / y en tot lo que dit Don Beltran de Robles tendrà neçessitat de vosaltres li doneu tot favor assistènçia y ajuda que serà menester. Altrament et manàrem proveyr conforme / a rahó y justiçia, a molta culpa y càrrech de vosaltres. Guardau vos per ço de fer lo contrari, si la gràtia de Sa Magestat teniu chara. Dats en Barchinona a quatre de Juny MDXXVI

[...] Fadrique
Obispo de Ciguença.
Lugarteniente general

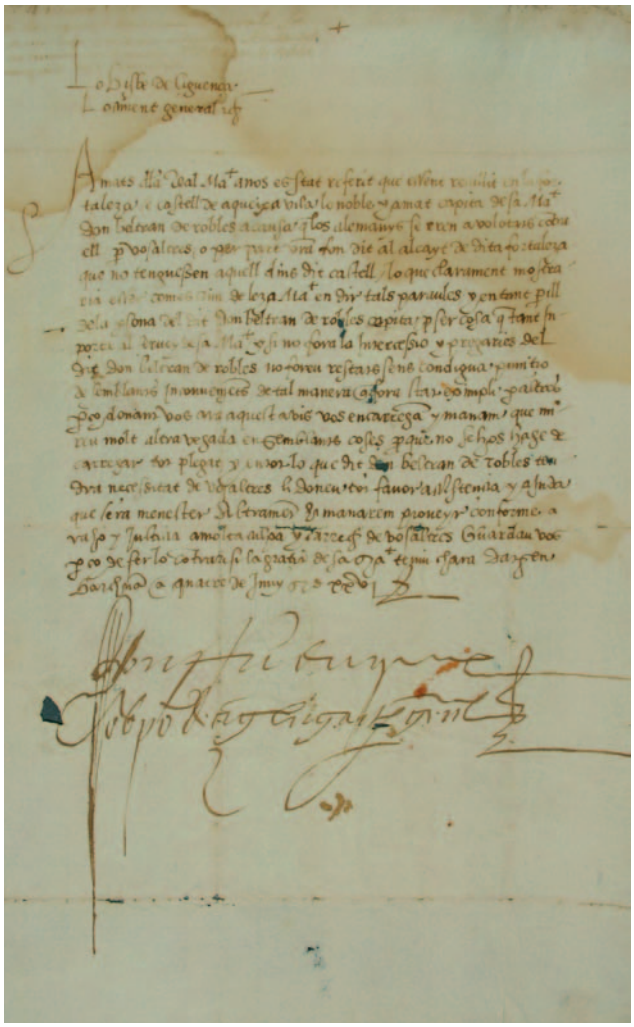

EL DOCUMENT

El document que publiquem, en facsímil i en transcripció, és una carta que dirigeix el virrei de Catalunya a l'Ajuntament de la Bisbal del 1526 i que procedeix del fons històric municipal, sèrie correspondència, dipositat avui a l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

En la missiva, el representant del rei, des de Barcelona, renya els responsables del municipi per haver fet marxar del castell, on s'havia refugiat, el capità d'una companyia de soldats alemanys que s'avalotaren contra ell i havien posat en perill la seva vida. El virrei considera la decisió del Jurats un crim de lesa majestat i els adverteix que si torna a succeir un fet semblant s'hauran d'atendre a les conseqüències; és a dir, que els amenaça amb un càstig proporcionat (condigna punitió) a aquest fet de rebel·lia i els mana atendre el capità en tot el que li faci falta.

Seguint les normes de les transcripcions paleogràfiques, s'han respectat les barres que figuren en el text original, encara que no es corresponguin totes a la puntuació que li cal i, a més, s'ha accentuat i puntuat l'escrit, com ho faríem a l'actualitat, per tal de fer-lo més entenedor.

ELS PERSONATGES

1. Els Jurats de la Bisbal

A diferència dels consells municipals que tenien una tasca

més de tipus consultiu, legislatiu i de suport, els Jurats eren el que avui en diríem el poder executiu de les decisions del Consell general de la vila i terme de la Bisbal, sempre, però, sota la supervisió i control del batlle, representant i procurador del bisbe de Girona, senyor de la vila.

Els Jurats havien d'atendre les sovintejades estades a la Bisbal de regiments o bé companyies dels exèrcits reials durant els períodes bèl·lics o en èpoques de repòs de la tropa, anomenades quarters d'hivern.

Allotjar soldats era una obligació que tenien els municipis d'ençà de l'edat mitjana i fins ben entrat el segle XIX. Les corporacions locals havien d'ordenar aquestes estades i els particulars hostatjar i aportar una part de les despeses que originaven els militars, segons estava establert en les Constitucions de Catalunya.

2. Beltran de Robles

Era el capità d'una companyia de soldats mercenaris alemanys al servei de la Corona. S'havia allotjat amb els seus homes, per uns dies, a la Bisbal.

Com passava sovint, les estades dels exèrcits reials portaven problemes, tant de tipus econòmic, en un temps que els municipis estaven endeutats greument, com també pel que fa a l'ordre públic. Els aldarulls, baralles i vexació de la població civil, per part dels soldats, eren freqüents.

En aquell any 1526 la picabaralla va ser entre el capità Robles i la tropa que comandava. No sabem el motiu de l'avalot dels alemanys però es veu que Don Beltran no va tenir cap més remei que entrar i refugiar-se al castell, per por de ser agredit, amb altres soldats que li serien fidels, i emparat pel casteller o «alcayt» que el degué haver d'acceptar per força.

Un cop assabentats de la rebel·lió dels germànics i de l'abús del capità de tancar-se al castell sense permís del bisbe de Girona, els Jurats van foragitar-lo d'allà tement, probablement, les amonestacions del senyor feudal.

Això va causar la indignació del virrei que va amenaçar els membres del consistori però que no va procedir a castigar-los a precs del mateix Beltran de Robles que els va exculpar i perdonar.

3. Fadrique de Portugal, virrei de Catalunya (1525-1539)

Els virreis, anomenats, també, lloctinents generals, eren els representants del rei a Catalunya, que en aquesta època formava part de la monarquia hispànica en règim confederal.

Els virreis, en general, no eren del país. El nomenament de funcionaris estrangers va ser un greuge afegit als conflictes que es produïen entre el govern reial i la Generalitat, la qual havia d'enfrontar-se, massa vegades, als propòsits unificadors i de domini del creixent imperialisme castellà.

Fadrique de Portugal era bisbe de Sigüenza en el moment de ser nomenat virrei per part del rei emperador Carles I, sobirà, entre altres reialmes, de Catalunya-Aragó.

Més endavant seria arquebisbe de Saragossa. Durant el seu virregnat s'esdevingueren guerres amb França, atacs a les costes per part dels turcs i de la pirateria nord-africana i llargues estades de la cort a Barcelona. ■

Jordi Frigola i Arpa

01

01/2007

1a edició: gener 2007
Edició: 1.000 exemplars
Arxiu Comarcal del Baix Empordà
Plaça del Castell, s/n
17100 La Bisbal d'empordà
Telèfon/fax: (+34) 972 64 18 01
acbaixemporda.cultura@gencat.net
Dipòsit legal: xxxxx

AJUNTAMENT DE LA BISBAL D'EMPORDÀ
CONSELL COMARCAL DEL BAIX EMPORDÀ
Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General de Patrimoni Cultural
Arxiu Comarcal del Baix Empordà
Consorci de les Gavarres
Consorci per a la Protecció i la Gestió de l'Espai d'Interès Natural les Gavarres